

teksthæfte har den schweiziske korthistoriker, professor Georges Grosjean, på tysk givet en oversigt over kortets historie. Endvidere findes i hæftet en tysk oversættelse af de af kortets forskellige tekstafsnit, som er affattet på catalansk.

Det smukt kolorerede catalanske atlas var oprindelig fordelt på 6 pergamentark 69×49 cm, senere delt op i 12 dele 69×25 cm. Deraf udgør 4 almen kosmografi (de to hovedsagelig astronomiske og astrologiske oplysninger) og de øvrige 8 dele fremstiller det egentlige atlas, som lader sig opdele i 4 vestlige og 4 østlige afsnit. De 4 vestlige afsnit omfatter hovedsagelig Middelhavsregionen, samt Europas og Afrikas tilstødende områder, disse blade fremtræder som en overmåde smuk portolan. Gengivelsen af Europa kan identificeres med op til 90%. De 4 østlige blade omfattende Persien, Indien, Arabien, Ceylon, Kina og Sumatra afviger væsentligt fra portolanformen, og identificering er svær, ja for de fleste områders vedkommende umulig.

Af de bevarede ældste egentlige søkort, portolaner, stammer de første fra omkring 1300. De har rimeligvis udviklet sig fra rejseforskrifterne, peripluserne, i takt med søfartens udvikling. En udvikling, der stod i forbindelse med korstogene og pilgrimsrejserne samt den kraftige handels ekspansion, som i disse århundreder fandt sted i Middelhavsområdet. Nogle forskere mener, at de europæiske portolaner opstod i 1200-tallet, andre, at der ligger en lang evolutionsperiode forud for de kendte eksemplarer fra omkring 1300-tallet, fordi den tekniske udformning allerede da er af høj kvalitet. En tredje gruppe formoder, at oprindelsen kan føres tilbage til araberne. Karakteristisk for portolanerne er, at kun den kystnære topografi interesserer og ses gengivet, samt de indtegnede kompas- eller vindrosen, hvis udstrålende linier de søfarende kunne anvende ved sætning af kursen. Kortene er håndtegnede og i reglen afbildet på pergament. De er næsten alle af samme størrelse og orienteret mod nord. Farveladen anvendes livligt og med stor virtuositet, især for de yngres vedkommende.

Indlandstopografien er der sjældent gjort meget ud af. Indsatte vignetter af bjør, våbenskjolde og bannere er tit fremhævet ved pålægning af guld og sølv. Portolanens målestok varierer tit fra område til område. Mens Middelhavsområdet er forbløffende godt gengivet,

svinder nøjagtigheden proportionalt med afstanden fra dette. Det foreliggende materiale lader formode, at søfolk og kartografer fra det nordlige Italien spillede en dominerende rolle for portolanens udvikling omkring det 13. århundrede. De vigtigste byer var: Genua, Venezia og Ancona. Kortene herfra danner en speciel gruppe kendetegnet ved, at de i omfang kun medtager det vestlige Europa og Middelhavsområdet.

Omkring første halvdel af 1300-tallet tager den catalanske skole tæten. Mallorca bliver hovedsæde; her havde adskillige af indbyggerne kendskab til den righoldige arabiske astronomiske og nautiske litteratur, og de var i stand til at læse den. Modsat de italienske portolaner har de catalanske mere karakter af verdenskort og således også det nys udgivne catalanske atlas 1375. Datidens forskellige rejser, eksempelvis Marco Polos, sætter deres præg på kortene, hvilket afføder en rigere indlandstopografi. Det berømteste kort fra denne skole er Det catalanske Atlas 1375, der nu befinder sig i Bibliothèque Nationale, Paris. Ophavsmanden er en af Balearernes talrige jødiske flygtninge, kartografen Abraham Cresques, hvis søn forøvrigt i 1427 blev kaldt til Portugal for at undervise Henrik Søfarerens »piloter« i navigation. Kortet udførtes for kong Peter af Aragonien, som ca. 1380 skænkede det til den franske konge. Næsten upåagtet overlevede kortet i århundreder, før forskere i 1800-tallet begyndte at interessere sig for dette mesterværk.

Danmarksgengivelsen på Det catalanske Atlas tåler ikke sammenligning med gengivelsen af Middelhavslændene. Deri er der intet mærkeligt; thi det sydlige Europas indbyggere havde næppe noget større maritimt samkvem med Danmark og derfor intet behov for detaljerede kort over danske farvande. Afbildningen adskiller sig tydeligt fra Ptolemaios's Danmarksgengivelse; Sjælland er således henlagt til en position nordøst for Jylland, og i type viser det tilbage til en af de ældste eksisterende portolaner, nemlig Angellino Dalortos fra 1338. Sammen med andre portolaner repræsenterer de en og samme type, der bygger på samme kilde.

Ib Rønne Kejlbø

Diercke Weltatlas

Gesamtarb. und kartographische Leitung: Ferd. Mayer. 26.-28. Aufl. der Neubearb. Westermann Verlag, Braunschweig, 1977. 200 s., kort, register, 30 cm.

I nybearbejdningen fra 1974, der allerede er kommet i 28 oplag, påkalder især de talrige tematiske kort sig opmærksomheden. Atlasset har altid haft sin styrke i udvalget og udførelsen af bikort, og på dette felt er der sket både udvidelser og detailforbedringer. Til de første hører kortet over Nordsøens olie- og gasforekomster samt eksempler på satellitkort, til de sidste de mange land-use kort. Konsekvensen i signaturvalg og målestokforhold, f.eks. bykortene, er gennemført og understreger anvendeligheden af dette fremragende undervisningsmiddel, der også har en styrke i den jævnlige ajourføring af fysiske og politiske kort. Danmark er noget perifert behandlet. Når Stockholm- og Osloområdet er afbildet, kunne Øresundsregionen passende have fået et kort. Desuden er det store grænsningsområde i Midtjylland aldeles misvisende, og som en mindre lapsus er Billund kommet til at ligge ved Esbjerg. Blandt de mange tyske og udenlandske medarbejdere savnes da også en dansk.

Ruth Helkiær Jensen

A. Robinson, R. Sale & J. Morrison: Elements of Cartography.

4. ed. John Wiley & Sons, New York 1978. 448 s., talr. ill., 24 cm. 12,50 Pund. Ud over ændringer i typografi og reproduktion har 4. udgave beholdt bogens oprindelige tilsnit med kapitler om kortprojektioner, skalaproblemer, databehandling og typer af kortsymboler. Alt dog med de modifikationer, som moderne teknik har bidraget med fra remote sensing i indsamlingsfasen til computerbearbejdning og farveteknik i fremstillingsfasen. Mange figurer er gengangere, det kan give deres indhold et forældet præg, men de er stadig udmærkede som typer. Databehandlingen er mere dybtgående og generalisationsproblemet er taget op. De sidste 100 sider har nok større interesse for teknikere end for geografer.

Ruth Helkiær Jensen

H.J. Steward: Cartographic generalisation.

Some concepts and explanation (Cartographica no. 10), York University, Toronto 1974. 77 s., 23 cm., 4,- dollars.

L. Guelke (ed.): The nature of cartographic communication.

(Cartographica no. 19), York University Toronto 1977. 147 s., 5,- dollars.

O. Wasteson, B. Rystedt & D.R.F.